

کالبدی برای تجارت؛ سازمان جهانی تجارت

محمد حسام حسامی

بخش دوم

و عضویت کامل است. عضویت کامل در این سازمان نیز خود بر دو نوع می باشد: عضویت اولیه که شامل طرف‌های متعاقد گات تا پایان سال ۱۹۹۴ است که شمار این اعضا، با عضویت آخرین طرف متعاقد گات در سازمان جهانی تجارت در سال ۱۹۹۷ یعنی در مهلت دو ساله پس از تاسیس WTO، به ۱۲۸ عضو رسید (سه عضو اولیه ماکائو، هنگ کنگ و اتحادیه اروپا جزء قلمرو مجزای گمرکی هستند و کشور محسوب نمی‌شوند) و نوع دوم عضویت از طریق الحاق می باشد. البته لازم به توضیح است اعضای اولیه و اعضای ملحق شده سازمان جهانی تجارت پس از عضویت از حقوق برابری برخوردارند. عضویت از طریق الحاق نیز از دو مسیر صورت می پذیرد، یا اعضا درخواست الحاق (عضویت کامل) ارائه می‌دهند و در صورت پذیرش آن توسط شورای عمومی در مسیر الحاق قرار می‌گیرند و خود به خود به عضویت ناظر WTO در می‌آیند و یا مطابق با آیین نامه جلسات شورای عمومی و نشست وزیران^(۲)، ابتدا درخواست عضویت ناظر خود را متضمن قصد آغاز مذاکرات الحاق ظرف مدت ۵ سال و نیز گزارشی از سیاست‌های فعلی اقتصادی و تجاری به همراه برنامه اصلاحات آتی تسلیم دبیرخانه سازمان می‌نمایند و در صورت برخورداری شرایط لازم برای عضویت ناظر و پس از اجماع و تصویب شورای عمومی به عضویت ناظر WTO در می‌آیند و می‌توانند بدون داشتن حق رای در جلسات گروه‌های کاری و تشکیلات وابسته شورا (بجز کمیته مالی اداری و بودجه و جلسات موافقتنامه میان چند طرف تدارکات دولتی و هواپیماهای کشوری) شرکت و حتی به ایراد سخنرانی و ارائه پیشنهاد بپردازند. لازم به توضیح است این درخواست می‌تواند جهت برخورداری از وضعیت ناظر در نشست وزیران یا شورای

* کمیته‌های وابسته به هریک از شوراهای بخشی، از نظر سلسله مراتب سازمانی در مرحله بعد قرار می‌گیرند، این کمیته‌ها گزارشات تخصصی خود را به شورای بخش مربوطه ارائه می‌دهند، البته کمیته‌های دیگری مانند کمیته مذاکرات تجاری، کمیته تجارت و محیط زیست، کمیته میان چند طرف تجارت هواپیماهای غیر نظامی و کمیته میان چند طرف تدارکات دولتی و ... از جمله کمیته‌هایی در ساختار سازمانی WTO می‌باشند که گزارشات تخصصی مربوط به فعالیت هایشان بطور مستقیم به شورای عمومی گزارش می‌شود.

دبیرخانه سازمان جهانی تجارت در شهر ژنو سوئیس مستقر است و مسئولیت انجام امور اداری سازمان را بر عهده دارد. تمامی فعالیت‌های مربوط به مذاکرات الحاق اعضای جدید و ارائه مشورت‌های لازم به کشورهای متقاضی عضویت، در دبیرخانه WTO صورت می‌پذیرد. در راس دبیرخانه مدیر کل قرار دارد که توسط شورای عمومی انتخاب می‌شود^(۱).

۱-۲: فرآیند الحاق به WTO؛
فرآیند پیچیده مذاکراتی
عضویت در WTO شامل عضویت ناظر

اشاره

در فصل نخست این نوشتار درباره روند تاسیس سازمان جهانی تجارت به اختصار اشاره کردیم، حال در فصل دوم سعی خواهد شد با دیدی جامع، ساختار تشکیلاتی سازمان، مسیر الحاق به WTO و چارچوب موافقتنامه‌های این سازمان ارایه شود.

۱- فصل دوم: ساختار تشکیلاتی WTO و فرآیند الحاق به این سازمان

۱-۱: ساختار

* نشست یا کنفرانس وزیران به عنوان اولین و مهمترین رکن این سازمان متشکل از وزیران بازرگانی کشورهای عضو WTO یا وزیرانی است که مسئولیت امور تجارت خارجی را در این کشورها بر عهده دارند. این نشست دست کم هر دو سال یکبار برگزار می‌شود و وظیفه نظارت بر حسن انجام وظایف سازمان را دارد.

* شورای عمومی دومین رکن مهم WTO است که به عنوان قلب سازمان انجام وظیفه می‌کند چراکه عهده دار تمامی امور جاری و روزمره سازمان می‌باشد و از سوی کنفرانس وزیران و در فاصله بین اجلاس، تمامی امور مربوط به سازمان جهانی تجارت را انجام می‌دهد، مطابق با موافقتنامه تاسیس سازمان، این شورا در سه شکل (الف) شورای عمومی، (ب) هیات حل و فصل اختلاف، (ج) هیات بررسی سیاست تجاری، ایفای نقش می‌کند.

* شوراهای بخشی که در سه حوزه تجارت کالا، تجارت خدمات و جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری، مسئول اجرای موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت در قلمروی تجاری مربوط می‌باشند سومین رکن ساختار تشکیلاتی WTO را تشکیل می‌دهند.

عمومی و تشکیلات وابسته به آن باشد و در صورت پذیرش درخواست وضعیت ناظر در نشست وزیران توسط شورای عمومی، به منزله برخورداری از وضعیت ناظر در شورای عمومی و تشکیلات وابسته آن نیست ولی عکس این موضوع صادق است.

الحاق به این سازمان به استناد ماده ۱۲ موافقتنامه مراکش (تاسیس سازمان جهانی تجارت) تحت "شرایط مورد توافق"^(۳) بین دولت تقاضا دهنده و WTO صورت می‌پذیرد و طبق همین ماده هر کشور و یا قلمروی مجزای گمرکی که از خود مختاری کامل تجارت خارجی برخوردار است می‌تواند مطابق شرایطی که میان متقاضی عضویت و سازمان جهانی تجارت مورد توافق می‌باشد، به این سازمان ملحق شود.

چهار گام در طی مسیر الحاق به WTO

گام نخست؛ تشریح سیمای اقتصادی؛ پس از اعلام درخواست رسمی عضویت کشور متقاضی الحاق به مدیر کل سازمان، و انعکاس آن به تمامی اعضای سازمان، در صورت پذیرش درخواست توسط شورای عمومی، گروه کاری الحاق کشور مزبور پس از بررسی‌های لازم تشکیل می‌شود، کشور متقاضی الحاق به این سازمان موظف است سیمای تجاری و سیاست‌های اقتصادی خود را برای گروه کاری تشریح، و در صورت لزوم، پاسخ سئوالات اعضای گروه کاری را در خصوص روشن شدن نحوه اجرای رژیم تجارت خارجی خود، به صورت مکتوب ارائه نماید، لازم به ذکر است عضویت در گروه کاری برای تمامی کشورهای عضو این سازمان آزاد است.

گام دوم؛ حضور در اتاق‌های مذاکراتی چند جانبه؛

پس از آنکه گروه کاری به پیشرفت کافی در روند بررسی اصول و سیاست‌های رژیم تجاری نایل گشت، حال هر یک از اعضای گروه کاری می‌توانند به طور جداگانه بر سر میز مذاکرات دو جانبه با کشور متقاضی

عضویت در سازمان، بنشینند و در زمینه نرخ تعرفه های گمرکی، تعهدات دسترسی به بازار کالاها و خدمات یکدیگر به توافقات مد نظر دست یابند، چرا که هر یک از کشورهای عضو گروه کاری در مذاکره با کشور مزبور، دارای منافع تجاری مشخص و متفاوتی نسبت به بقیه اعضا است.

گفتنی است پس از آنکه کشور متقاضی در موضوعات مورد بحث در اتاق‌های مذاکراتی، تعهدات مشخصی را پذیرفت، این تعهدات بر اساس قواعد عدم تبعیض^(۴) برای سایر کشورهای عضو WTO نیز قابل کاربرد می‌باشد، یعنی در صورت

دبیرخانه سازمان جهانی تجارت در شهر ژنو سوئیس مستقر است و مسئولیت انجام امور اداری سازمان را بر عهده دارد. در راس دبیرخانه مدیر کل قرار دارد که توسط شورای عمومی انتخاب می‌شود.

عضویت کامل کشور مزبور، انتظار می‌رود این کشور تعهدات توافق شده را در مورد کشور ثالثی که حتی در این مذاکرات حضور نداشته است، رعایت نماید.

گام سوم؛ ارائه گزارش شرایط الحاق؛

پس از تکمیل بررسی رژیم تجاری کشور متقاضی و به نتیجه رسیدن مذاکرات دوجانبه و تکمیل جداول امتیازات و تعهدات، گروه کاری بررسی شرایط الحاق را به پایان رسانده و گزارش تفصیلی خود را همراه با خلاصه‌ای از بحث‌های انجام شده در جلسات گروه کاری که ضمیمه پیش نویس پروتکل الحاق^(۵) می‌باشد به شورای عمومی (یا نشست وزیران) تقدیم می‌دارد.

گام چهارم؛ صدور رای نهایی؛

وقتی گزارش گروه کاری، فهرست تعهدات و جداول امتیازات کشور متقاضی توسط شورای عمومی (یا نشست وزیران)

تایید و پروتکل الحاقی با اکثریت دو سوم آراء مثبت اعضای WTO، به تصویب رسید، کشور متقاضی وارد عرصه جدیدی از روند تجاری خود با سایر کشورهای عضو این سازمان می‌شود و به عنوان عضوی از این سازمان ملزم به پایبندی اصول و مقررات آن است.

کشور های جهان؛ درون یا بیرون دایره فرضی تجارت WTO؟

تعداد اعضای سازمان جهانی تجارت در تاریخ ۱۱ ژانویه سال ۲۰۰۷ میلادی که مصادف با پذیرش عضویت کشور ویتنام می‌باشد به ۱۵۰ عضو رسید، حال اگر بتوان کشورها و قلمروهای مجزای گمرکی عضو WTO را در دایره فرضی گنجانند، باید از مجموع ۱۹۲ کشور عضو سازمان ملل متحد^(۶)، تعداد ۱۴۶ کشور را (بعلاوه ۴ قلمروی مجزای گمرکی هنگ کنگ، ماکائو، تایوان (چین تایپه) و اتحادیه اروپا) در مرکز و درون دایره و به عنوان اعضای WTO، جای داد و تعداد ۳۰ کشور^(۷) را نیز به عنوان اعضای ناظر این سازمان بر روی محیط دایره فرضی قلمداد نمود و تنها ۱۶ کشور را بیرون این دایره قرار داد. البته لازم به توضیح است از بین این ۱۶ کشور، تنها سوریه متقاضی الحاق به WTO است^(۸) و ۱۵ کشور دیگر (ترکمنستان، کره شمالی و تیمور شرقی در آسیا؛ سومالی، اریتره، لیبیا و کومور در آفریقا؛ موناکو و سان مارینو در اروپا؛ جزایر مارشال، جزایر میکرونزی، کریباتی، نائورو، پالائو و تووالو در اقیانوسیه) متقاضی الحاق به این سازمان نشده‌اند.

۱-۳- موافقتنامه های مذاکراتی

WTO؛ تجلی قانون مداری

سازمان جهانی تجارت همواره به عنوان یک ساختار قانون مدار تعریف شده است یعنی نظامی بر پایه قوانین و مقررات، البته باید به خاطر داشت این قوانین در حقیقت توافقاتی است که دولتمردان کشورهای عضو این سازمان، در مورد آنها به مذاکره

پرداختند.

موافقتنامه های WTO پوشش دهنده سه حوزه کالا، خدمات و موضوعات مربوط به مالکیت فکری است، این موافقتنامه ها تشریح کننده اصول آزاد سازی تجارت اند و تعهدات کشورها را در زمینه کاهش تعرفه های گمرکی و رفع سایر موانع تجاری، شامل می شود. موافقتنامه های WTO رویه های حل و فصل اختلافات و مناقشات تجاری و همچنین چگونگی رفتار ویژه با کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته را تعیین و با ایجاد الزام برای دولتمردان کشورهای عضو، در آگاهی رسانی از قوانین جاری و تمهیدات اتخاذی ایشان، شفافیت لازم در سیاست های تجاری کشورها را موجب می گردد، شایان ذکر است این موافقتنامه ها اغلب به عنوان قوانین تجاری WTO، نامیده می شوند.

همانگونه که پیش تر اشاره شد دور هشتم مذاکرات گات (دور اروگوئه) از مهم ترین ادوار مذاکراتی گات بشمار می رود تا جایی که رد پای برخی از نتایج حاصل از نشست های مذاکراتی این دور که در قالب ۶۰ موافقتنامه، ضمائم و توافقات چند جانبه ظاهر شده است هنوز در شالوده نظام جاری WTO به چشم می خورد در حقیقت با توجه به این نتایج، ساختار موافقتنامه های WTO را می توان در یک چارچوب ساده و در شش بخش مهم گنجانند:

موافقتنامه جامع (موافقتنامه تاسیس WTO)؛ موافقتنامه های مربوط به هریک از سه حوزه تجاری تحت شمول WTO (کالا، خدمات، و مالکیت فکری و معنوی)؛ حل و فصل اختلافات؛ و بررسی سیاست های تجاری.

موافقتنامه های مربوط به هر دو حوزه وسیع کالا و خدمات اگرچه در جزئیات با هم متفاوتند ولی ساختار این موافقتنامه ها به طور معمول دارای سه بخش کلی زیر می باشد:

* این موافقتنامه ها با **اصول کلی** آغاز می شود؛ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت

(GATT)^(۹) برای کالاها، موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (GATS)^(۱۰) برای حوزه خدمات و موافقتنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS)^(۱۱) برای حوزه سوم.

* سپس به **موافقتنامه ها، ضمائم و جزئیات اضافی** مرتبط با مقررات ویژه یک بخش و یا یک موضوع مشخص می رسد.

* و در نهایت، به **جداول تعهدات** کشورها در زمینه دسترسی به بازار آنها در مورد یک کالا و یا خدمات مشخص، ختم می شود؛ این جداول برای GATT در قالب تعهدات لازم الاجرا برای تعرفه کالا و مجموعه هایی از تعرفه ها و سهمیه های برخی اقلام کشاورزی ظاهر می شود؛ و برای GATS به شکل مجموعه ای از تعهدات در زمینه چگونگی دسترسی به بازار خدمات و همراه با ضمیمه ای از جداول مربوط به معافیت از اصل دولت کامله الوداد (MFN)^(۱۲)، است.

ضمائم و جزئیات اضافی مربوط به هر یک از دو حوزه کالا و خدمات، خود شامل موافقتنامه ها و ضمائم مجزایی است که از اهمیت ویژه ای در مناسبات تجاری کشورها برخوردار است به عنوان مثال در حوزه کالا (تحت GATT) موافقتنامه های کشاورزی؛ اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی؛ منسوجات و پوشاک؛ موانع فنی فرا راه تجارت؛ ضوابط تجاری سرمایه گذاری؛ ضد قیمت شکنی و حفاظت ها از جمله مهم ترین موافقتنامه های این حوزه به حساب می آیند، البته در حوزه خدمات نیز هشت ضمیمه مهم موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (GATS) به چشم می خورد که از این دسته، ضمیمه مربوط به خدمات حمل و نقل هوایی؛ ضمیمه مربوط به جابجایی اشخاص حقیقی عرضه کننده خدمات؛ ضمیمه مربوط به خدمات مالی و ضمیمه مربوط به خدمات مخابرات را می توان برشمرد.

زیر نویس ها:

۱- اولین مدیر کل WTO آقای پیتر ساترلند (آخرین مدیر کل گات) و در حال حاضر آقای پاسکال لامی سمت مدیر کلی سازمان را عهده دار است.

2- WT/L/28 (ضمیمه دوم آیین نامه)

3- "On terms to be agreed"

4- Non-discrimination rules

5- Protocol of accession

۶- (بعلاوه واتیکان و قلمروهای مجزای

گمرکی)

۷- صربستان و مونته نگرو گرچه درخواست جداگانه الحاق داده اند و متقاضی دو کرسی مستقل عضویت می باشند اما اتحادیه صربستان و مونته نگرو یک کشور محسوب می شود.

۸- این کشور در سال ۲۰۰۱ میلادی درخواست الحاق خود را تسلیم سازمان جهانی تجارت کرده ولی وارد فرآیند الحاق نشده است.

9- General Agreement on Tariffs and Trade

10- General Agreement on Trade in Services

11- Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

۱۲- (معافیت از اصل دولت کامله الوداد-)

ماده ۲، به موجب این ضمیمه یک عضو می تواند خود را از وظایف و تعهدات ماده ۲ موافقتنامه خدمات مستثنی کند) Most Favored Nation

منابع و ماخذ

۱- فصل دوم کتاب الکترونیکی understanding the WTO از سری مستندات دبیرخانه سازمان جهانی تجارت.

۲- پایگاه اطلاع رسانی سازمان جهانی تجارت به آدرس الکترونیکی www.wto.org

۳- سازمان جهانی تجارت: ساختار، قواعد و موافقتنامه ها

"مجموعه آموزشی دفتر نمایندگی تام الاختیار تجاری ج.ا.ایران"

